

BULGARİSTAN'DA ÇÖZÜLEMİYEN HÜKÜMET KRİZİ

MEHMET UĞUR EKİNCİ, YUSUF YUSUFOĞLU

SETA | ANALİZ

NİSAN 2023 · SAYI 385





BULGARİSTAN'DA ÇÖZÜLEMİYEN HÜKÜMET KRİZİ

MEHMET UĞUR EKİNCİ, YUSUF YUSUFOĞLU

COPYRIGHT © 2023

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik [fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.] yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-8322-61-3

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

34050 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
MECLİSTEKİ PARTİLER VE SİYASİ POZİSYONLARI	8
KOALİSYON İHTİMALLERİ	10
GEÇİCİ HÜKÜMETLERİN DOĞURDUĞU TARTIŞMALAR	11
GELECEK ÖNGÖRÜLERİ	14

YAZARLAR HAKKINDA

MEHMET UĞUR EKİNCİ

Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans, aynı üniversitenin Tarih Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. Ohio State Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi'nde doktora dersleri aldıktan sonra doktorasını Londra Üniversitesi SOAS Siyaset ve Uluslararası Çalışmalar Bölümü'nde tamamladı. Araştırma alanları arasında güncel Balkan politikaları, Avrupa siyaseti, iç siyaset-uluslararası siyaset bağlantıları, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri dış politikası ve siyasi tarihi bulunmaktadır.

YUSUF YUSUFOĞLU

Uludağ Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği ve Anadolu Üniversitesi İngilizce Uluslararası İlişkiler programlarından mezun oldu. Halen Ankara Üniversitesi'nde Balkan çalışmaları alanında yüksek lisansına devam etmektedir. Araştırma alanları arasında Yunanistan ve Bulgaristan iç ve dış siyaseti, azınlık, kimlik ve enerji politikaları bulunmaktadır.

ÖZET

Bulgaristan'da 2021'de başlayan hükümet krizi devam etmektedir. İki yıl içinde beşinci kez genel seçime giden ülkede partiler arası kutuplaşmalar istikrarlı bir hükümetin ortaya çıkmasını engellemektedir. İdeolojik farklılıkların yanı sıra reform, yolsuzlukla mücadele ve dış politika gibi konularda farklı pozisyonlara sahip partilerin bir hükümet üzerinde uzlaşmaları yeni dönemde de kolay olmayacak gibi görünmektedir. Bu analizde 2 Nisan'da düzenlenen son genel seçimin ardından Bulgaristan'da ortaya çıkan siyasi durum değerlendirilmekte, hükümet ihtimalleri tartışılmakta ve krizin devam etmesinin doğuracağı sonuçlar hakkında öngörülerde bulunmaktadır.

Yakın tarihinde en uzun soluklu siyasi krizini yaşayan Bulgaristan'da geçtiğimiz iki yıl içerisinde beş genel seçim gerçekleştirildi. 2020'nin yaz aylarındaki hükümet karşıtı protestolarla başlayan siyasi çalkantılar ülkeyi erken seçime götürmüş ve Nisan 2021'deki seçimlerle Bulgaristan'ın Avrupa Gelişimi için Vatandaşlar (GERB) adlı parti iktidarını kaybetmişti. Ancak muhalif partiler arasında koalisyon kurulamayınca ülke aynı yılın Temmuz ve Kasım'ında yeniden seçime gitti. Kasım 2021 seçiminin ardından Kiril Petkov'un başbakanlığında dört partili bir koalisyon hükümeti kurulsa da bu hükümetin ömrü ancak 6 ay oldu ve Ekim 2022'de bir kez daha erken seçime gidildi. Seçimin ardından Meclisteki partiler aylar boyunca hükümet kurmayı başaramayınca son olarak 2 Nisan'da Bulgaristan vatandaşları bir kez daha sandık başına gitti. GERB-Demokratik Güçler Birliği (SDS) ittifakının yeniden birinciliği elde ettiği seçimde toplam altı parti ve ittifak yüzde 4'lük barajı aşarak Meclise girmeyi başardı (bkz. Tablo 1).

TABLO 1. 2 NİSAN 2023 GENEL SEÇİMİNDE HALK MECLİSİNE GİREN PARTİLER VE İTTİFAKLAR

Parti/İttifak	Oy oranı (Yüzde)	Milletvekili
GERB-SDS	26,49	69
PP-DB	24,56	64
Vızrajdane	14,16	37
DPS	13,75	36
BSP zB	8,93	23
ITN	4,11	11
TOPLAM		240

Kaynak: Bulgaristan Merkez Seçim Kurulu

MECLİSTEKİ PARTİLER VE SİYASİ POZİSYONLARI

Seçimin ardından oluşan Meclis aritmetiğinde birçok koalisyon ihtimali akla gelebilse de partilerin siyasi pozisyonları dikkate alındığında gerçekçi seçeneklerin bir hayli az olduğu görülmektedir.

Merkez-sağ görüşe sahip geniş bir seçmen tabanını temsil eden GERB, 2009-2021 arasında kesintilerle de olsa iktidarda yer aldı. Ancak bu dönemde GERB ile ilgili giderek artan yolsuzluk iddiaları parti lideri Boyko Borisov ile Cumhurbaşkanı Rumen Radev'in arasının açılmasına yol açtı ve 2020'nin yaz aylarından itibaren muhalefet partileri ve sivil toplum örgütlerinin katılımıyla büyük protestolar gerçekleştirildi. GERB, Nisan 2021'de yapılan genel seçimden birinci çıkmasına rağmen Mecliste kendisine bir koalisyon ortağı bulamayınca iktidarını kaybetti. Aradan geçen iki yıl boyunca Meclisteki diğer partiler GERB'in yeniden iktidara gelmesine itiraz etmeyi sürdürdü. Ancak bu partiler de kendi

aralarında anlamlı ve uzun soluklu bir birlik kumradıklarından GERB siyasi gücünü korumakla kalmayarak ülkeye yeniden istikrar ve normalleşme vadeden bir aktör konumuna geldi. Son seçimde kampanyasını ülkenin acil sorunlarının çözülmesi için mutlaka bir hükümet kurulması üzerine kuran parti¹ seçimin ardından da bütün partilerle koalisyon için görüşmeye hazır olduğunu ve diğer partilerle uzlaşmayı kolaylaştırmak için Genel Başkan Borisov'un kurulabilecek bir hükümette görev almayacağını açıkladı.²

Seçimlere ilk kez bir arada giren Değişime Devam (PP) ve Demokratik Bulgaristan (DB) ittifakı beklentilerin aksine Meclise GERB'in ardından ikinci sırada girdi. Farklı siyasi grupların yolsuzlukla mücadele zemininde birleştiği bir koalisyon olan PP, 2021'deki ilk iki seçimin ülkede değişimi sağlayamamasının ardından alternatif bir reformcu hareket olarak kurulmuş, 14 Kasım 2021 seçiminde birinci olan PP'nin liderliğinde kurulan koalisyon hükümeti ise ancak 6 ay kadar iktidarda kalabilmişti. Partinin eş genel başkanları Kiril Petkov ve Asen Vasilev'in uzun yıllar yurt dışında yaşamaları ve 2021'e dek aktif siyasette yer almayışları PP'nin lekelenmemiş bir imaja sahip olmasına neden oldu. Ekonomi ve iş sahalarında geçmişi olan bu iki isim, verimlilik ve istihdamın artırılması için ülke ekonomisinin yeniden yapılandırılarak yolsuzluklardan arındırılması gerektiğini savunmaktadır. Bu sebeple PP, başta GERB olmak üzere yolsuzlukla ilişkilendirilen partilerle bir araya gelmeyi reddetti. İttifakın

1 "Montana Bölgesindeki GERB-SDS Listesinin Lideri Irena Dimova: İstikrar ve Krizden Çıkış Yolu, GERB'in Dördüncü Olağan Hükümetinden Geçiyor", Konkurent, 30 Mart 2023, <https://www.konkurent.bg/news/16801943295958/irena-dimova-vodach-na-listata-na-gerb-sds-v-oblast-montana-patyat-kam-stabilnostta-i-izlizaneto-ot-krizata-minava-prez-chetvarto-redovno-pravitelstvo-na-gerb>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

2 "Borisov: Artık Başbakan Olmayacağım ve Ne Dedikleri Umurumda Değil", Dnes.bg, 11 Mart 2023, <https://www.dnes.bg/izbori-2023/2023/03/11/borisov-niama-da-sym-poveche-premier-i-ne-mipuka-kakvo-shte-kajat.562732>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

diğer ortağı DB'nin bazı mensupları 2014'te kurulan ikinci Borisov hükümetinde yer alsada bu koalisyon uzun ömürlü olmamış ve neticede ülke 2017'de erken seçime gitmişti. Liberal ve merkez-sağ çizgide üç partinin oluşturduğu DB, dış politika görüşleri bakımından GERB ile büyük ölçüde örtüşmesine rağmen hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukla mücadele konularındaki duruşları sebebiyle GERB'e sert biçimde muhalefet etmektedir.

2014'te kurulan aşırı sağ parti Vızrajdane (Yeniden Doğuş) ilk kez Kasım 2021 seçimlerinin ardından Meclise girdi ve sonraki iki seçimde milletvekili sayısını düzenli biçimde artırdı. Ülkedeki daha köklü milliyetçi partilerin aksine iktidarda hiçbir zaman yer almamış olması Vızrajdane'yi milliyetçi seçmenlerin gözünde yeni bir ümit haline getirdi. Yeterince vatansever olmadıkları gerekçesiyle Meclisteki diğer partilerle iş birliğinden uzak duran Vızrajdane; NATO ve AB'ye şüpheyle bakması, Rusya'ya sempati duyması ve komplo teorilerine varan aşırı görüşleri sebebiyle diğer partilerin ve toplumun önemli bir kesiminin tepkisini çekmektedir. Euroya geçmesine karşı çıkan ve Bulgaristan'ın AB üyeliğini tartışmaya açan parti Rusya-Ukrayna savaşına ilişkin ise Rusya'ya uygulanan yaptırımların geri çekilmesini ve iki taraf arasında ara buluculuk yapmasını savunmaktadır.³

Çoğunlukla Türklerin oluşturduğu Hak ve Özgürlükler Hareketi (DPS), Meclisteki dördüncü büyük grubu oluşturmaktadır. Keskin bir ideolojiye sahip olmadığından farklı partilerle ortaklıklar kurabilen DPS, bu sayede 1990'lardan beri çeşitli siyasi krizlerin aşılmasında kilit rol oynamıştır. Bununla beraber parti iktidar ortağı olduğu yıllarda gerçekleşen yolsuzlukların yanı sıra Onursal Başkan Ahmed Doğan'ın es-

rarengiz kişiliği ve partiye mensup bazı siyasetçi ve iş adamlarının geçmiş bağlantıları sebebiyle ülke genelinde olumsuz bir imaja sahiptir. Özellikle 2000'lerden beri DPS ile ortak hareket eden partilerin kamuoyunda gördüğü büyük tepkiler Meclisteki diğer partilerin DPS ile aralarına mesafe koymalarına sebep olmaktadır.

Seçimin ardından oluşan Meclis aritmetiğinde birçok koalisyon ihtimali akla gelebilse de partilerin siyasi pozisyonları dikkate alındığında gerçekçi seçeneklerin bir hayli az olduğu görülmektedir.

Eski komünist partinin devamı olan Bulgaristan Sosyalist Partisi (BSP), ülkede en fazla oy alan sol parti olmayı sürdürmekle beraber eski gücünden bir hayli uzak durumdadır. 2000'lerdeki iktidarı sırasında yolsuzluk iddialarıyla yıpranan parti, sonrasında GERB'e karşı güçlü ve tutarlı bir muhalefet yürütmeyi başaramamıştır. Parti içi çekişmelerden dolayı da yıpranan BSP, son iki seçimde Meclise beşinci sırada girebilmiştir. Bugün ekonomik anlamda sosyalizmi savunan parti toplumsal konularda ise muhafazakar bir çizgidedir. Dış politikada da Rusya'yı tamamen karşısına almak istemeyen tutumuyla Meclisteki birçok partiden ayrılmaktadır.

Mecliste grubu bulunan bir diğer parti Böyle Bir Halk Var (ITN) ise sistem karşıtı bir parti olarak öne çıkmaktadır. Televizyon programcısı ve şarkıcı Slavi Trifonov'un liderliğindeki bu parti 2021'deki seçimlerde büyük bir oy patlaması yaşamış fakat ülke yönetiminde diğer partilerle uzlaşma sağlayamaması sorun çözücü değil sorun üreten bir parti olarak görülmesine sebep olmuştur. Büyük ölçüde PP'ye kayan oylarının bir kısmının geri dönmesiyle bu dönem

³ "Костадин Костадинов: За да преодолеем инфлацията, да вдигнем санкциите от Русия", 24chasa, 24 Mart 2023, <https://www.24chasa.bg/bulgaria/article/14075105>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

yeniden Meclise giren ITN, birinci öncelik olarak ülkede istikrarlı bir yönetimin kurulabilmesi için başkanlık sistemine geçilmesi gerektiğini savunmaktadır. Sosyal-kültürel alanda muhafazakar görüşleri olan parti, ekonomide refah devleti ilkesini benimserken dış politikada Kuzey Makedonya'daki Bulgar azınlığa anayasal statü tanınmasını bir hayli önemsemektedir. Parti milletvekili sayısı az olduğu için hükümet kurulmasında belirleyici bir konumda değildir.

KOALİSYON İHTİMALLERİ

Partilerin hükümet kurma arayışlarında belirleyici olabilecek konu başlıkları arasında reform, yolsuzlukla mücadele ve dış politika öne çıkmaktadır. 2009'dan itibaren ülke yönetiminde önemli ölçüde söz sahibi olan GERB'in yanı sıra çok partili hayata geçişten bu yana ülke siyasetinde yer alan BSP ve DPS, diğer partilerce statükonun temsilcileri olarak görülmektedir. Ayrıca bu üç partiye mensup bazı kişilerin ABD ve Birleşik Krallık tarafından yolsuzluk yaptırımlarına tabi tutulmaları⁴ partilerin imajlarını daha da zedelemiştir. Değişimi savunanlar bu üç partinin iktidara gelmesi halinde reformların ve yolsuzlukla mücadelenin gerçek anlamda yürütülemeyeceği düşüncesindedir. Dış politikaya ilişkin ise GERB ve PP-DB açıkça Avrupa-Atlantik çizgisinde konumlanırken DPS de son yıllarda bu pozisyonu giderek daha net biçimde benimsemiştir. ITN, Rusya'ya dair tutumu muğlak olmakla birlikte Avrupa-Atlantik ittifakını desteklemekte;⁵ BSP, Rusya-Ukrayna savaşında aktif taraf olunmamasını savunmakta;

Vızrajdane ise açıkça Avrupa şüpheci ve Rusya destekçisi görüşler dile getirmektedir.

Meclisteki en büyük iki grup olan GERB ve PP-DB'nin bir koalisyon hükümeti kurulabilmesi için gerekli olan Meclis çoğunluğunu elinde bulundurmanın yanında ideolojik bakımdan da ortak bir zemine sahiptir. Özellikle bütçe planlaması ve avroya geçiş gibi acil eylem gerektiren konularda adım atılabilmesi için hükümet kurulmasının şart olduğunu vurgulayan GERB, PP-DB'yi koalisyon kurmaya davet etmektedir. PP-DB yetkilileri ise gerek seçim öncesi gerekse seçim sonrası yaptıkları açıklamalarda GERB'in içinde yer alacağı hiçbir hükümet formülünü desteklemeyeceklerini defalarca belirtmiştir.⁶ Buna rağmen iki tarafın Meclis başkanlarının dönüşümlü görev yapması ve yeni yasama döneminin öncelikleri üzerinde uzlaşmaya varmaları,⁷ hükümet görüşmelerinin de olumlu sonuçlanabileceği yönünde ümit verici bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Yine de PP-DB'nin GERB'in liderliğinde bir koalisyon girmesinin –önceki keskin söylemlerinden geri adım atması demek olacağından– seçmen nezdinde tepkilere yol açması da kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla ittifakın ilk etapta GERB ile koalisyonla yaşanmayıp hükümet kurma görevinin kendisine geçmesini beklemesi daha olası bir seçenek gibi görünmektedir.

GERB'in hükümeti kuramaması durumunda görevi cumhurbaşkanından devralması beklenen PP-DB'nin, Vızrajdane ve DPS ile bir araya gelmesi ideolojik sebeplerle mümkün değildir. Dolayısıyla PP-DB liderliğinde bir hükümet ku-

4 "The US Sanctions Two Former Bulgarian Ministers under Magnitsky Act", EURACTIV, 10 Şubat 2023, <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/the-us-sanctions-two-former-bulgarian-ministers-under-the-magnitsky-act/>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023); Burak Bir, "Dışişleri Bakanlığı: İngiltere, Yüksek Profilli Bulgar Uyruklulara Yolsuzluk Nedeniyle Yaptırım Uyguladı", Anadolu Ajansı, 11 Şubat 2023.

5 "Външна политика", Pp-itn.bg, <https://pp-itn.bg/foreign-policy/>, (Erişim tarihi: 18 Nisan 2023).

6 "WCC- Democratic Bulgaria Will Not Support a Government with Mandate or Participation of GERB", The Sofia Globe, 7 Nisan 2023, <https://sofiaglobe.com/2023/04/07/wcc-democratic-bulgaria-will-not-support-a-government-with-mandate-or-participation-of-gerb/>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

7 "ГЕРБ и новата коалиция се разбраха за председателя и дневния ред на парламента", Dnevnik, 23 Nisan 2018, www.dnevnik.bg/politika/2023/04/18/4473322_gerb_i_novata_koaliciia_se_razbraha_za_predsedatelia_i/, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

rulmasının yolu yine GERB ile anlaşmaktan geçmektedir. İttifak bir azınlık hükümeti kurmayı arzu etse de GERB'in buna hangi şartlarla destek vereceği ve destek verse bile bunu ne kadar sürdürebileceği oldukça belirsizdir. Bu esnada yürütülecek pazarlıklarda PP-DB kerhen de olsa ülkeyi hükümete bırakmamak adına GERB ile koalisyonla gitmeyi deneyebilir. Zira PP-DB halen ülke siyasetinde köklü bir değişim ve arınma isteyen seçmenlerin çoğunluğu tarafından desteklenmekle beraber gelecekte siyasetin kilitlenmesinden sorumlu tutulduğu takdirde daha önce ITN'nin yaşadığı oy kaybıyla karşılaşabilir.

Meclisteki üçüncü parti Vızrajdane ancak kendisinin kuracağı bir hükümette yer alacağını açıklamıştır.⁸ Önceki dönemlerde hiçbir partiyle masaya oturmayan partinin bu dönem yetki kendisine verildiği takdirde bir arayışa gitmesi beklenebilir. Ancak içeride radikal bir dönüşüm isteyen, dış politikada ise Avrupa şüphecisi ve Rusya destekçisi bir pozisyonu bulunan Vızrajdane'nin diğer partilerle ortak bir zeminde buluşması mümkün görünmemektedir. Vızrajdane kadar imkansız olmamakla birlikte hükümette yer alması beklenmeyen bir diğer partinin ise DPS olduğu söylenebilir. Siyasi geçmişi ve parti yönetiminden dolayı yolsuzluk ve kartellerle ilişkilendirilen DPS ile iş birliği fikri kamuoyunun farklı kesimlerince adeta bir tabu olarak görüldüğünden diğer partiler için büyük bir siyasi maliyet barındırmaktadır.

Bundan önceki dönemlerde GERB ile bir araya gelmeyi reddeden BSP, son seçimin ardından bu konuda sessiz kalarak biraz daha esnek davranabileceğinin sinyallerini vermektedir. Meclisten mutlaka bir hükümetin çıkması gerektiğini savunan GERB, PP-DB ile anlaşamaması durumunda

BSP ile koalisyonla yönelebilir ve olumlu bir karşılık alabilir. Ne var ki bu iki partinin toplam oyları Mecliste çoğunluğu sağlamaya yetmediği gibi PP-DB ve Vızrajdane'nin bu iki partinin kuracağı bir koalisyonu desteklemesi ideolojik sebeplerle de söz konusu değildir. Bu durumda GERB ve BSP'nin üzerinde uzlaşacağı bir hükümet ancak DPS'nin de desteğini alması durumunda kurulabilir. Girişilecek pazarlıkların sonucunda DPS'nin bu hükümete onay vermesi beklenebilir. Ancak "sistem partileri" olarak görülen bu üç partinin kuracağı hükümet vatandaşların önemli bir bölümünün yıllardır dile getirdiği değişim ve arınma taleplerine taban tabana zıt olacağından kamuoyunda büyük bir tepkinin doğmasına ve hatta 2020'deki sokak protestolarının tekrarlanmasına yol açabilir. Ayrıca Rusya-Ukrayna savaşının getirdiği hassas ortamda GERB ile BSP'nin, ortak bir dış politikada uzlaşması da bir hayli zor olacaktır. DPS ile birlikte hareket etmenin maliyeti de düşünüldüğünde bahsi geçen seçenek her iki parti için büyük riskler taşımaktadır.

Rusya-Ukrayna savaşının getirdiği hassas ortamda GERB ile BSP'nin ortak bir dış politikada uzlaşması da bir hayli zor olacaktır.

GEÇİCİ HÜKÜMETLERİN DOĞURDUĞU TARTIŞMALAR

Görüldüğü üzere partiler arasındaki görüş farklılıkları ve güvensizlik, hükümet seçeneklerini sınırlandırdığı gibi istikrarlı bir hükümetin kurulma ihtimalini de zayıflatmaktadır. Bu ortamda her parti diğer partilerle gireceği hükümet koalisyonunun gelecekte kendisine getirebileceği siyasi maliyetlerden endişe ederek koalisyon görüşmelerinde çekimser davranmaktadır. Bulgaristan Anayasası

8 Roumen Yanovski, "Vazrazhdane Leader Kostadinov: Bulgarians Did Not Manage to Resolve Political Crisis", BTA, 5 Nisan 2023, <https://www.bta.bg/en/news/436350-vazrazhdane-leader-kostadinov-bulgarians-did-not-manage-to-resolve-political-cr>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

TABLO 2. BAŞLICA PARTİ VE İTTİFAKLARIN SON BEŞ GENEL SEÇİMDE ALDIĞI OY ORANLARI (YÜZDE, 2021-2023)

Parti/İttifak	Nisan 2021	Temmuz 2021	Kasım 2021	Ekim 2022	Nisan 2023
GERB-SDS	26,18	23,51	22,74	25,33	26,49
PP			25,67	20,20	
DB	9,45	12,64	6,37	7,45	
PP-DB					24,56
Vızrajdane	2,45	3,01	4,86	10,18	14,16
DPS	10,51	10,71	13,00	13,75	13,75
BSP zB	15,01	13,39	10,21	9,30	8,93
ITN	17,66	24,08	9,52	3,83	4,11
BV				4,63	3,06
Levitsata!					2,23
Izpravi se.BG!	4,72	5,01	2,29	1,01	
Hiçbiri	1,49	1,29	1,36	3,50	4,31

Kaynak: Bulgaristan Merkez Seçim Kurulu

uyarınca Meclis çoğunluğunun güvenoyunu alan bir hükümet kuruluncaya dek ülke işlerini cumhurbaşkanı tarafından atanan geçici hükümetler idare etmektedir. Nitekim Nisan 2021'deki genel seçimden bu yana iktidardaki beş hükümetten dördü bu şekilde teşekkül etmiştir.

Mevcut durum Cumhurbaşkanı Radev'e olağanüstü bir yürütme gücü sağlamaktadır. Parlamenter sistemle yönetilen Bulgaristan'da cumhurbaşkanının icra fonksiyonu sınırlı olduğu halde Radev, atadığı geçici hükümetler üzerinden iç ve dış siyaset kararlarına önemli ölçüde etki etmektedir. Öyle ki cumhurbaşkanının siyasi görüşleri çerçevesinde hareket eden hükümetler zaman zaman Parlamentonun genel iradesine zıt kararlar alabilmektedir. Bu durumun en çarpıcı örnekleri dış politika alanında yaşanmaktadır. Geçtiğimiz Aralık'ta Halk Meclisinde Ukrayna'ya askeri destek gönderilmesi yönünde alınan karara⁹ rağmen Radev, geçici hükümet başta olduğu müddetçe bu

9 "Parlamentът одобри окончателно военната помощ за Украйна, но не и без отпор от БСП", Dnevnik, 9 Aralık 2022, www.dnevnik.bg/politika/2022/12/09/4426222_parlamentut_odobri_okonchatelno_vonnata_pomosh_t_zal/, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

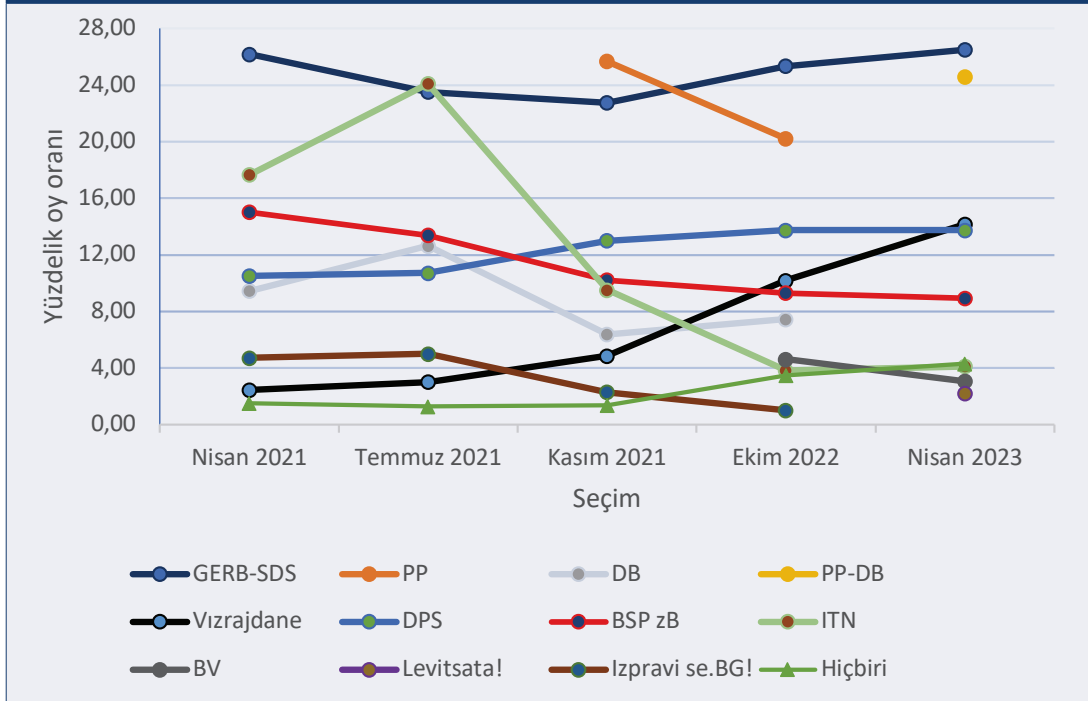
desteğin verilmeyeceğini açıkladı.¹⁰ Savaşta aktif taraf olunmaması görüşündeki Radev ayrıca nükleer enerji başta olmak üzere ülkesinin çıkarlarına aykırı olabilecek alanlarda Rusya'ya yaptırım uygulanmasına da karşı çıkmaktadır.¹¹ Radev'in Kuzey Makedonya'daki Bulgar azınlığın anayasal olarak tanınması konusundaki ısrarı¹² da AB genişleme politikasının önünde engel teşkil etmektedir.

Cumhurbaşkanının güdümündeki geçici hükümetler siyasi partilerden giderek daha fazla tepki görmeye başlamıştır. Henüz GERB'in iktidarda bulunduğu yıllarda Başbakan Borisov, Ra-

10 "Държавният глава: Суверенно решение на България е да не подкрепя и да не бъде част от общата поръчка за доставка на снаряди за Украйна", BTA, 21 Mart 2023, <https://www.bta.bg/bg/news/bulgaria/oficial-messages/427440-darzhavniyat-glava-suverenno-reshenie-na-balgariya-e-da-ne-podkrepya-i-da-ne-ba>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

11 "Румен Радев: България ще наложи вето, ако се стигне до санкции в областта на ядрената енергетика", BNT News, 9 Şubat 2023, <https://bntnews.bg/news/rumen-radev-balgariya-shte-nalozhi-veto-ako-se-stigne-do-sankcii-v-oblastta-na-yadrenata-energetika-1222976-news.html>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

12 "President Radev: There is No Dialogue between Bulgaria and North Macedonia", Novinite, 12 Nisan 2023, <https://www.novinite.com/articles/219663/President+Radev%3A+There+is+No+Dialogue+between+Bulgaria+and+North+Macedonia>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

GRAFİK 1. BAŞLICA PARTİ VE İTTİFAKLARIN SON BEŞ GENEL SEÇİMDE ALDIĞI OY ORANLARI (YÜZDE, 2021-2023)


Kaynak: Bulgaristan Merkez Seçim Kurulu

dev'in siyasi alana fazla müdahale ettiğinden şikayet etmekte, buna karşılık muhalefet partileri karteller ve yolsuzlukla mücadele edilmesi adına Radev'e destek vermekteydi. Bugüne geldiğinde GERB, Radev'in siyasette meşru olmayan bir ağırlığa sahip olduğunu vurgularken diğer partiler de geçici hükümetlerin uygulamalarını zaman zaman tartışmaya açmaktadır. Örneğin BSP lideri Korneliya Ninova, geçici hükümetleri yolsuzluklara göz yummakla eleştirmektedir.¹³

Kıscası geçici hükümetler, ülkedeki kronik sorunların çözümüne katkı sağlamadığı gibi cumhurbaşkanının siyasi kararlarda Meclisin dahi önüne geçmesi gibi meşruiyet bakımından tartışmalı durumlar meydana getirmektedir. Bu

13 "Нинова с остри критики към Радев и служебния кабинет-обвини ги в корупция", Faktor, 12 Nisan 2023, <https://faktor.bg/bg/articles/korneliya-ninova-1-65>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

ortamda reform yanlısı bazı analistler, geçmişinde yolsuzluklar bulunsa da GERB'in içinde olacağı hükümet alternatiflerinin mevcut duruma nazaran daha kabul edilebilir olduğunu ve artık değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmeye başlamıştır.¹⁴ Ayrıca hükümet kurulamadıkça Bulgaristan'ın AB dış politikasından sapabileceğinden endişe duyan Batılı çevreler de GERB ve PP-DB'nin koalisyonla gitmesini teşvik etmektedir.¹⁵

14 "Факторът 'президент'. Идва ли краят на фразата 'Няма да се коалирам с X'", Svobodnaevropa, 31 Mart 2023, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/32343237.html>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023); "Доц. Огнян Минчев: Олигархията у нас се обедини около президентството и това ѝ хареса", Epicenter, 13 Nisan 2023, <https://epicenter.bg/article/Dots--Ognyan-Minchev--Radev-ne-zhe-lae-da-se-razdeli-s-pozitsiyata-na-ednolichno-upravlyavash-t-darzhavata/313426/11/0>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

15 Teodora Yovcheva ve Fernando Casal Bértoa, "Bulgaria is Stuck in an Electoral Doom Loop", FP, 31 Mart 2023, <https://foreignpolicy.com/2023/03/31/bulgaria-election-parliament-president-radev-putin-russia-ukraine-polarization/>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

Görüldüğü üzere partilerin Meclisteki sandalye sayıları ve aralarındaki derin kutuplaşmalar, uzun soluklu bir hükümetin kurulabilmesi için uygun bir zemin sunmamaktadır. Bir azınlık hükümeti ya da geniş tabanlı koalisyon kurulsu bile bunun ilk siyasi krizde ömrünü tamamlaması ve ülkenin yeniden geçici hükümetlerle yönetilmesi söz konusu olabilir. Ancak mevcut ortamda partiler Cumhurbaşkanı Radev'in siyasi nüfuzunu kırmak ve dış politika ve ekonomi alanlarında bazı acil uygulamaları yürürlüğe koymak adına sınırlı bir gündemle hareket edecek bir mutabakat hükümeti kurabilirler. Sonbaharda yapılacak yerel seçimlerle eş zamanlı olarak ülke yeniden erken seçime gidebilir.

GELECEK ÖNGÖRÜLERİ

Bulgaristan'da seçim döngüsünün ne zaman kırılacağını ve istikrarlı bir yönetimin ne zaman kurulacağını şu an itibarıyla kestirmek oldukça güçtür. Bununla beraber geçtiğimiz beş seçimde gözlemlenen bazı eğilimler üzerinden geleceğe dair bazı öngörüler geliştirilebilir (Tablo 2 ve Grafik 1).

1. **Yeniden “istikrar” arayışı:** GERB'in iktidarını kaybetmesinin ardından çözüleceğine yönelik beklentilerin tamamen boşa çıktığı söylenebilir. Diğer partilerin ve hatta cumhurbaşkanının kendisine karşı cephe almasına rağmen GERB aradan geçen iki yılın ardından ülkenin birinci partisi olmayı sürdürmenin yanı sıra aldığı oy oranını da artırmayı başardı. ITN, PP, DB gibi partilerin yolsuzluk karşıtı hareketlere desteği belli bir düzeyi geçmediği gibi bu partilerin tabanı henüz yeterince konsolide olmadığından oy oranlarında önemli dalgalanmalar yaşanmaktadır. Kayda değer oranda kemikleşmiş seçmen kitlesi bulunan BSP ve DPS'nin varlığı da “yolsuzluk karşıtı” hareketlerin
2. **Artan ümitsizlik:** Diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Bulgaristan'da da “temiz siyaset”e olan inanç yeterince güçlü değildir. Buna ilaveten partiler arası kutuplaşmalar ve siyasetçilere duyulan güvensizlik seçmenlerde demokratik katılım konusunda giderek daha büyük isteksizlik meydana getirmektedir. Öyle ki Nisan 2021 seçiminde koronavirüs (Covid-19) salgını şartlarına rağmen yüzde 50,61 olan katılım oranı, sonraki dört seçimde yüzde 38-41 bandına gerilemiştir. Daha da ilginç olarak son seçimlerde bazı küçük partiler seçime katılmak yerine oy pusulasındaki “hiçbiri” seçeneğinin işaretlenmesi yönünde kampanya yürütmüştür. Bunun sonucunda “hiçbiri” seçeneğine oy verenlerin oranı 2022 seçiminde yüzde 3'ün, 2023 seçiminde ise yüzde 4'ün üzerine çıkmıştır. İki yıldır devam eden hükümet krizinin ülkede zaten güven duyulmayan siyaset kurumunu giderek daha da aşındırdığı görülmektedir. Krizin çözülememesi durumunda siyasi kurum ve aktörlere yönelik meşruiyet tartışmalarının yaşanması ve siyasetin normal işleyişinden ümidini kesenlerin sokak protestoları gibi toplumsal hareketlere yönelmesi beklenebilir.
3. **Aşırı sağın güçlenmesi:** Diğer partilerdeki oy dalgalanmalarının aksine Vızrajdane'nin geçtiğimiz her seçimde oy oranını artırması

oldukça dikkat çekici bir durum olarak göze çarpmaktadır. Bulgaristan siyasetinde aşırı milliyetçi partilerin daha önce de yer almasına hatta 2017-2021 arasında iktidar ortağı bulunmasına rağmen bu partiler ideolojik farklılıklar ve kişisel çekişmeler sebebiyle hiçbir zaman gerçek anlamda birlik içinde olmamıştır. Bunlardan farklı olarak tek bir lider etrafında örgütlenmiş yekpare bir hareket olan Vızrajdanе'nin yüzde 14'ün üzerinde oy almasıyla ülkede aşırı sağ ilk kez bu kadar güçlü bir konuma gelmiştir. Toplumun çeşitli kesimlerinde mevcut liberalizm, aşı ve göçmen karşıtlığı gibi tepkisel görüşlerin yanı sıra sisteme duyulan memnuniyetsizlikten beslenen partinin daha da popülerleşmesi aşırı sağ ülke siyasetinde kalıcı ve belirleyici bir faktör haline getirebilir.

4. **Başkanlık sistemi:** Daha önce imza kampanyası düzenleyerek seçim sistemini referanduma götürmüş olan ITN lideri Trifonov, ülkenin siyasi tıkanmışlığını kalıcı

biçimde giderebilecek demokratik bir çözüm olarak başkanlık sistemine geçilmesini önermektedir. Partinin bu konuda başlattığı imza kampanyası halen devam etmektedir.¹⁶ Mecliste bu fikri destekleyen herhangi bir partinin bulunmaması ilk etapta ITN'nin çabasının karşılık bulmayacağını düşündürebilir ancak Bulgaristan kanunlarına göre 400 binin üzerinde seçmenin imza vermesi durumunda bir mesele referanduma götürülebilir. Siyasi partilere yönelik güvensizliğin oldukça güçlü olduğu Bulgaristan kamuoyunda en fazla güven duyulan şahsiyet olarak yıllardır Cumhurbaşkanı Radev açık bir farkla öne çıkmaktadır.¹⁷ Siyasi partilerin krizi kendi aralarında çözümlenemesi durumunda kamuoyunda Radev'in liderliğinde başkanlık sistemine geçilmesine yönelik bir talep doğabilir.

¹⁶ “Бланка за събиране на подписи!”, Referendum, <https://referendum.pp-itn.bg/>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

¹⁷ “Архив”, Ехаста, https://ехаста.bg/?page_id=48, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2023).

BULGARİSTAN'DA ÇÖZÜLEMİYEN HÜKÜMET KRİZİ

MEHMET UĞUR EKİNCİ, YUSUF YUSUFOĞLU

SETA | ANALİZ

Bulgaristan'da 2021'de başlayan hükümet krizi devam etmektedir. İki yıl içinde beşinci kez genel seçime giden ülkede partiler arası kutuplaşmalar istikrarlı bir hükümetin ortaya çıkmasını engellemektedir. İdeolojik farklılıkların yanı sıra reform, yolsuzlukla mücadele ve dış politika gibi konularda farklı pozisyonlara sahip partilerin bir hükümet üzerinde uzlaşmaları yeni dönemde de kolay olmayacak gibi görünmektedir. Bu analizde 2 Nisan'da düzenlenen son genel seçimin ardından Bulgaristan'da ortaya çıkan siyasi durum değerlendirilmekte, hükümet ihtimalleri tartışılmakta ve krizin devam etmesinin doğuracağı sonuçlar hakkında öngörülerde bulunmaktadır.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL